

Małgorzata Demiańczuk-Popiało

Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie, Polska

ORCID: 0000-0003-2312-3436

JĘZYK AKTÓW PRAWA WEWNĘTRZNEGO NA PRZYKŁADZIE STATUTÓW I REGULAMINÓW UCZELNI WYŻSZYCH. WYBRANE FORMY

Uczelnie, jak wszystkie instytucje, funkcjonują w środowisku prawnym ukonstytuowanym przez zewnętrzne przepisy prawa, o powszechnym zakresie stosowania, które – ze względu na swoją uniwersalność – nie są wystarczające, nie uwzględniają bowiem szczególnego charakteru szkół. Aby więc działalność uczelni była spójna i uporządkowana, tworzą one własne przepisy. Zaliczenie statutów i regulaminów do aktów prawa wewnętrznego może się wydawać pewnym nadużyciem, wszak w rozumieniu art. 87 Konstytucji RP¹ nie są źródłami prawa, nie tworzą ich bowiem organy państwa. Można jednak z całym przekonaniem stwierdzić, że są one źródłem prawa pracy². Mają charakter aktów prawnych, na co wskazują zarówno ich struktura, jak i treść.

Materiałem wykorzystanym przeze mnie są teksty zamieszczone na stronach internetowych uczelni wyższych nadzorowanych przez ministra właściwego ds. szkolnictwa wyższego w Polsce. Jednostki te mają charakter uczelni akademickich oraz szkół zawodowych. Do tej grupy dołączyłam uczelnie medyczne nadzorowane przez Ministra Zdrowia, a także wojskowe, pożarniczą i policyjną, których działalność jest kontrolowana przez ministrów właściwych do spraw obrony narodowej oraz spraw wewnętrznych i administracji. Wszystkie te szkoły

---

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.

² Zob. np.: wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 10 czerwca 2003 r., SK 37/02; uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1998 r., III ZP 14/98, OSNAPiUS 1998, nr 24, poz. 705.

działają na podstawie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce³.

Długość tekstów jest bardzo zróżnicowana. Obszerniejszymi dokumentami są statuty. Liczba wyrazów, z jakich są zbudowane, waha się od prawie 4 tysięcy (3714 – Akademia Muzyczna w Krakowie) do ponad 44 tysięcy (44 017 – Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie). Regulaminy nie osiągają takich rozmiarów, ale – podobnie jak w wypadku statutów – ich długość także jest zróżnicowana: od ponad 2,5 tysiąca (2620 – Uniwersytet Gdański) do ponad 11 tysięcy (11 341 – Akademia Górniczo-Hutnicza) wyrazów.

Szczególny charakter analizowanych tekstów sprawia, że ich leksyka jest mało urozmaicona, sporo miejsca zajmują w nich elementy typowe dla tekstów o charakterze prawnym, takie jak nazwy funkcji lub skróty wykorzystywane w opisie aktu prawnego. Uwzględniłam zjawiska dotyczące zarówno słotwórstwa i fleksji, jak i ortografii, czyli rodzaj gramatyczny i liczbę rzeczowników, czas czasowników oraz zapis pewnych form charakterystycznych dla tekstów uczelnianych.

RODZAJ RZECZOWNIKA

W analizowanych tekstach rzeczowniki odnoszące się do obu płci są reprezentowane głównie przez formy męskie. Zjawisko to jest zresztą typowe dla aktów prawnych i ma długą tradycję.

Przyczyna asymetrii słotwórczej męskich i żeńskich rzeczowników osobowych tkwiła w rzeczywistości pozajęzykowej, żeńskie nazwy zawodów czy funkcji dawniej nie były bowiem w ogóle potrzebne. Obecnie pojawiają się postulaty zarówno uzupełniania leksyki żeńskimi odpowiednikami nazw zawodów męskich, jak i przeciwnie – zalecające pozostanie przy formach męskoosobowych. Analizy aktów prawnych przeprowadzone pod kątem współwystępowania w nich form żeńskich i męskich dowodzą, że używane są jedynie rzeczowniki męskoosobowe. Normy prawne tłumaczy się zatem w sensie rozszerzającym – formy męskoosobowe dotyczą tak mężczyzn, jak i kobiet⁴.

³ Dz.U. z 2018 r., poz. 1668, z późn. zm.

⁴ Zob. też: P. Bielarczyk, *Mężczyzna i kobieta jako adresaci norm prawnych w polskich aktach prawnych*, (w:) A. Mróz, A. Niewiadomski, M. Pawelec (red.), *Prawo, język, media*, Warszawa 2011, s. 129–130.

Tabela 1. Rzeczowniki męskoosobowe i potencjalnie żeńskie w statutach uczelni wyższych

Lp.	Rzeczownik r.m.	Liczba	Rzeczownik r.ż.	Liczba
1.	student	1716	studentka	0
2.	absolwent	81	absolwentka	0
3.	pracownik	1290	pracownica	0
4.	dyrektor	46 596	dyrektorka	0
5.	kierownik	3903	kierownicza	0
6.	nauczyciel	5221	nauczycielka	0
7.	wykładowca	679	wykładowczyni	0
8.	rektor	18 248	rektorka	0
9.	dziekan	6040	dziekanka	0
10.	magister	474	magisterka/magistra	0
11.	doktor	4760	doktorka/doktora	0
12.	profesor	4313	profesorka/profesora	0
13.	adiunkt	819	adiunktka	0
14.	asystent	880	asystentka	0
Suma		95 020		0

Źródło: Opracowanie własne.

W 115 statutach żaden z przywołanych rzeczowników nie wystąpił w rodzaju żeńskim. Pojawiły się jednak formy nieuwzględnione w tabeli. W jednym statucie Marię Grzegorzewską – patronkę Akademii Pedagogiki Specjalnej – określono jako *twórczynię pedagogiki specjalnej*; w jednym wystąpił rzeczownik *sprzątaczką*; w trzech statutach uniwersytetów medycznych i jednym uniwersytetu ogólnego, obok takich form jak *lekarz*, *dentysta*, *farmaceuta*, pojawił się rzeczownik *pielęgniarka*. Są to jednostkowe przypadki wskazujące na pewną wyjątkowość desygnatów: niekwestionowane zasługi polskiej pedagog oraz przypisanie pewnych czynności jedynie kobietom.

Pozostałe rzeczowniki ujęte w tabeli, mimo wyraźnego odniesienia do kobiet, występują tylko w rodzaju męskim. Sytuacją taką jest stan właściwy jedynie kobietom – ciąża. W statutach sytuację tę przewiduje się w wypadku nauczycielek akademickich, jednak w 9 dokumentach formuła, jaka jest wówczas stosowana, brzmi: *nauczyciel akademicki w ciąży lub wychowujący dziecko*; w jednym statucie jest to formuła: *nauczyciel akademicki – kobieta, będąca w ciąży lub wychowująca dziecko*. Jak widać, odejście od form męskich w wypadku ewidentnego odniesienia do kobiet jest w tekstach statutowych niemożliwe.

Regulaminy, które określają zasady studiów, dotyczą – w większym stopniu niż statuty – osób studiujących. Jedyne te osoby nazywa się alternatywnie rzeczownikami męskoosobowymi oraz – nieporównanie rzadziej – żeńskimi.

Tabela 2. Rzeczowniki męskoosobowe i potencjalnie żeńskie w regulaminach uczelni wyższych

Lp.	Rzeczownik r.m.	Liczba	Rzeczownik r.ż.	Liczba
1.	student	14 189	studentka	9
2.	absolwent	359	absolwentka	0
3.	pracownik	76	pracownica	0
4.	dyrektor	1044	dyrektorka	0
5.	kierownik	864	kierownicza	0
6.	nauczyciel	972	nauczycielka	0
7.	wykładowca	58	wykładowczyni	0
8.	rektor	2247	rektorka	0
9.	dziekan	6585	dziekanka	0
10.	magister	189	magisterka/magistra	0
11.	doktor	540	doktorka/doktora	0
12.	profesor	4313	profesorka/profesora	0
13.	adiunkt	22	adiunktka	0
14.	asystent	83	asystentka	0
Suma		31 541		9

Źródło: Opracowanie własne.

Rzeczownik *studentka* jest używany bardzo rzadko: na jedną formę żeńską przypada 1577 męskich (99,8%). Rzeczownik *studentka* w ośmiu przypadkach pojawia się w kontekście ciąży⁵, w jednym jest opcją do wyboru: *student/studentka*. W 11 przypadkach w wyliczeniach dotyczących przyczyn długotrwałego urlopu, gdzie jedną z nich jest właśnie ciąża, osobą, która może taki urlop wziąć, jest *student*, a nie *studentka*. Problem jest, jak się wydaje, znacznie szerszy, albowiem w ustawach, na podstawie których funkcjonują uczelnie, także w takiej sytuacji preferuje się formy męskie. I tak: w ustawie o szkolnictwie wyższym i nauce art. 127 ust. 8 brzmi: *Nauczyciela akademickiego będącego w ciąży lub wychowującego dziecko do ukończenia przez nie 4. roku życia nie można zatrudniać w godzinach ponadwymiarowych bez jego zgody*; w art. 44 ust. 1 ustawy z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji⁶ istnieje zapis: *Policjanta nie można zwolnić ze służby w okresie ciąży (...)*; w art. 71 ust. 1a ustawy z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej⁷ wskazano natomiast: *Żołnierz – kobieta pełniący czynną służbę wojskową podlega zwolnieniu z tej służby również z powodu uznania za czasowo niezdolnego do czynnej służby wojskowej ze względu na ciążę*.

⁵ W jednym z regulaminów stan ten został określony jako „błogosławiony”, zob. Regulamin studiów Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, § 8, ust. 3.

⁶ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 161, z późn. zm.

⁷ Tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1541, z późn. zm.

Dominacja form męskich w tekstach urzędowych potwierdza związek owych pism z tekstami prawnymi.

Wyższe uczelnie są instytucjami silnie sfeminizowanymi, dlatego można byłoby się spodziewać, że obecność kobiet w tekstach uczelnianych będzie zauważalna. Okazuje się jednak, że formy żeńskie występują w nich bardzo rzadko, nie są też uwzględniane jako fakultatywne. Sytuacja wygląda inaczej w dokumentach uczelni niemieckojęzycznych. Statuty uczelni są z zasady formułowane z użyciem rzeczowników obu rodzajów (np. Uniwersytet Bazylejski⁸), a niektóre uczelnie poszły krok dalej i stosują wyłącznie formy żeńskie jako generyczne. Tak został sformułowany nowy statut Uniwersytetu Lipskiego⁹.

LICZBA

Jak wskazuje Andrzej Malinowski, „przy określeniu adresata **nie jest istotna liczba** (pojedyncza, mnoga), w której jest wyrażona występująca tam nazwa adresata”¹⁰, adresat normy w każdym z prezentowanych zdań pochodzących ze statutów i regulaminów jest zatem ten sam: *Nauczyciel akademicki przeprowadzający kolokwia cząstkowe lub końcowe oraz egzaminy pisemne podaje ich wyniki do wiadomości studentów w ciągu 7 dni od daty przeprowadzenia kolokwium lub egzaminu*¹¹; *Nauczyciele akademicy w miarę możliwości organizacyjnych mają obowiązek uwzględnić prośbę o udział w zajęciach studenta, któremu przyznano ITRZ*¹²; *Wszyscy nauczyciele akademicy są zobowiązani do dokumentowania wyników egzaminów i zaliczeń w protokołach przedmiotów w formie elektronicznej w systemie USOSweb*¹³. W zdaniach tych grupa imienna *nauczyciel akademicki* ma odniesienie gatunkowe lub kolektywne niezależne od liczby gramatycznej¹⁴.

⁸ Statut der Universität Basel (Universitätsstatut), https://www.unibas.ch/dam/jcr:33d4651a-3238-46e8-8561-360a245bb34d/440_110_06.pdf (dostęp: 5.04.2017 r.).

⁹ „In dieser Ordnung gelten grammatisch feminine Personenbezeichnungen gleichermaßen für Personen männlichen und weiblichen Geschlechts. Männer können die Amts- und Funktionsbezeichnungen dieser Ordnung in grammatisch maskuliner Form führen”, *on-line*, <https://stura.uni-leipzig.de/doc/grundordnung-der-universitat-leipzig> (dostęp: 10.04.2017 r.).

¹⁰ A. Malinowski, *Redagowanie tekstu prawnego. Wybrane wskazania logiczno-językowe*, Warszawa 2006, s. 27.

¹¹ Regulamin studiów Akademii Pomorskiej w Słupsku, § 24, ust. 5.

¹² Akademia Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, regulamin studiów, § 31, ust. 7.

¹³ Regulamin studiów w Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, § 25, ust. 8.

¹⁴ R. Grzegorzczkova, *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa 2014, s. 139; M. Łaziński, *Liczba gramatyczna polskich rzeczowników osobowych a ich odniesienie*, (w:) T. Berger, M. Giger, S. Kurt, I. Mendoza (red.), *Von gramamtischen Kategorien und sprachlichen Weltbildern. Festschrift für Daniel Weiss zum 60. Geburtstag*, München–Wien, s. 407.

Tabela 3. Liczba podmiotu w zdaniach statutów

Lp.	Rzeczownik	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1.	student/studenci	123	572
2.	absolwent/absolwenci	4	7
3.	pracownik/pracownicy	54	134
4.	dyrektor/dyrektorzy	294	119
5.	kierownik/kierownicy	174	104
6.	nauczyciel/nauczyciele	432	247
7.	wykładowca/wykładowcy	12	5
8.	rektor/rektorzy	769	22
9.	dziekan/dziekani	282	170
10.	magister/magistrzy	8	0
11.	doktor/doktorzy	18	55
12.	profesor/profesorowie	43	67
13.	adiunkt/adiunkci	17	8
14.	asystent/asystenci	31	8
15.	organ/organy	163	
16.	wydział/wydziały	56	43
17.	zgłoszenie/zgłoszenia	65	3
18.	wezwanie/wezwania	0	2
19.	wykonanie/wykonania	3	0
20.	ten, kto/ten, który/każdy, kto//ci, którzy/wszyscy, którzy	8	2
Suma		2556	1656

Źródło: Opracowanie własne.

Podmioty w zdaniach statutowych częściej mają liczbę pojedynczą – 60,7%. W wypadku statutów są to zawsze rzeczowniki męskie. Tylko dla 6 na 20 par rzeczownikowych sytuacja jest odwrotna: dominujące są formy liczby mnogiej. Największa dysproporcja między liczbą pojedynczą a liczbą mnogą dotyczy rzeczowników *student* i *studenci*. Może to być związane z liczebnością tej grupy oraz pewną typowością sytuacji, w których znajduje się wielu jej przedstawicieli.

Nazwy funkcji w większości zachowują liczbę pojedynczą. Największa różnica dotyczy pary *rektor/rektorzy*. Funkcja ta sprawowana w uczelni przez jedną osobę jest zwykle określana rzeczownikiem w liczbie pojedynczej. Liczba mnoga pojawia się w kontekście byłych rektorów uczelni.

Tabela 4. Liczba podmiotu w zdaniach regulaminów

Lp.	Rzeczownik	Liczba pojedyncza	Liczba mnoga
1.	student/studentka/studenci	2242	158
2.	absolwent/absolwenci	229	73
3.	pracownik/pracownicy	42	16
4.	dyrektor/dyrektorzy	574	6
5.	kierownik/kierownicy	398	20
6.	nauczyciel/nauczyciele	549	65
7.	wykładowca/wykładowcy	12	14
8.	rektor/rektorzy	1109	0
9.	dziekan/dziekani	4227	19
10.	magister/magistrzy	1	0
11.	doktor/doktorzy	1	3
12.	profesor/profesorowie	21	5
13.	adiunkt/adiunkci	1	3
14.	asystent/asystenci	4	17
15.	organ/organy	70	88
16.	wydział/wydziały	56	9
17.	zgłoszenie/zgłoszenia	0	0
18.	wezwanie/wezwania	0	0
19.	wykonanie/wykonania	12	0
20.	ten, kto/ten, który/każdy, kto//ci, którzy/wszyscy, którzy	0	1
Suma		9548	542

Źródło: Opracowanie własne.

W zdaniach regulaminów studiów uczelni wyższych zdecydowaną większość stanowią podmioty w liczbie pojedynczej – 95%. Dysproporcja między zdaniami z podmiotem w liczbie pojedynczej a podmiotem w liczbie mnogiej jest 12 razy większa niż w wypadku zdań statutowych.

Najczęściej podmiotem jest rzeczownik *dziekan*, który wystąpił w tej roli ponad cztery tysiące razy. Rzeczownik ten nie dotyczy osoby, która w uczelni sprawuje tę funkcję jako jedyna: liczba dziekanów jest równa liczbie wydziałów. Liczba mnoga tego rzeczownika w roli podmiotu mimo to jest 222 razy rzadsza niż liczba pojedyncza. Częste występowanie w regulaminach rzeczownika *dziekan* wynika prawdopodobnie z roli, jaką dziekani odgrywają w uczelniach, szczególnie związanej z podejmowaniem decyzji o losach studentów. Tematykę regulaminów studiów stanowią bowiem głównie szeroko rozumiane sprawy studenckie. Dlatego kolejnym pod względem częstotliwości wystąpień w roli podmiotu jest właśnie rzeczownik *student*.

Podmioty zdań w analizowanych tekstach statutów i regulaminów w większości mają liczbę pojedynczą, przy czym różnica między liczbami podmiotów w liczbie pojedynczej i liczbie mnogiej jest mniej wyraźna w statutach. Po zestawieniu wszystkich tekstów okazuje się, że zdań z podmiotem w liczbie pojedynczej jest w sumie ponad 5 razy więcej.

Ustawami, na podstawie których funkcjonują wyższe uczelnie, rządzi podobna prawidłowość. Zarówno w ustawie o szkolnictwie wyższym i nauce, jak i w ustawach o Policji oraz o powszechnym obowiązku obrony RP przeważają podmioty w liczbie pojedynczej. Przepisy, które są w ten sposób sformułowane, dotyczą jednak nie jednej osoby, lecz całej grupy osób mających wskazaną cechę: są studentami, nauczycielami, policjantami, żołnierzami itp.

Charakterystyczna dla tekstów urzędowych o formule zbliżonej do aktów prawnych jest liczba pojedyncza podmiotu. Służy to osiągnięciu precyzji i zapobiega nadinterpretacji tekstu. Nie zostało to jednak wskazane w żadnym z analizowanych tekstów, podczas gdy np. statut Uniwersytetu Oxfordzkiego precyzuje: „słowa w liczbie pojedynczej obejmują liczbę mnogą oraz słowa w liczbie mnogiej zawierają liczbę pojedynczą”¹⁵.

CZAS I ASPEKT

Wypowiedzi zawarte w statutach i regulaminach pełnią funkcję normatywną także wówczas, gdy nie zawierają czasowników deontycznych. Już samo zamieszczenie wypowiedzi w tekście prawnym determinuje jej charakter. Zdania niezawierające czasowników nazywających czynności regulowane przez prawodawcę, np. *poleca (rektor), nakazuje (dziekan), jest zobowiązany (student)* itp., są tylko pozornie zdaniem oznajmującymi. Stan rzeczy, który opisują, jest bowiem nakazany lub zakazany przez autora wypowiedzi. Czasowniki w takich wypowiedziach są niedokonane, występują w trzeciej osobie i mają czas teraźniejszy.

Zarówno zdania opisujące stany pożądany lub zabroniony, jak i zdania z czasownikami deontycznymi są sformułowane w czasie teraźniejszym, ponieważ nie opisują stanu przeszłego, lecz odnoszą się do teraźniejszości oraz przyszłości i je niejako kreują.

Bezokolicznik określający czynność, której dotyczy dyrektywa jest poprzedzony czasownikiem deontycznym¹⁶: *Egzamin dyplomowy **powinien** odbywać się w terminie nie przekraczającym 4 tygodni od daty złożenia pracy magisterskiej*

¹⁵ „...words in the *singular* include the *plural* and words in the *plural* include the *singular*”, University of Oxford, Statute I, Preliminary, 6.(1), www.ox.ac.uk (dostęp: 7.04.2017 r.).

¹⁶ A. Malinowski, *Polski język prawny. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2006, s. 111.

(...)¹⁷; *Studentowi, będącemu pod wpływem alkoholu (...) nie wolno przebywać na terenie Uczelni (...)¹⁸.*

Czas terażniejszy jest typowy także dla wypowiedzi z czasownikiem deontycznym połączonym z zaimkiem zwrotnym się: **Zakazuje się** łączenia funkcji członka senatu Uczelni z funkcją organu jednoosobowego innej uczelni (...)¹⁹.

Czasowniki deontyczne w czasie terażniejszym są składową formy z bezokolicznikiem być, np. *Członkowie i przewodniczący komisji senackich nie muszą być członkami Senatu²⁰.*

Funkcji normatywnych nie pełnią czasowniki w czasie przeszłym. Są one używane do konstruowania opisów sytuacji i występują w zdaniach złożonych w zestawieniu z czasownikami deontycznymi. Ich znaczenie jest zależne od aspektu. Czasowniki niedokonane w czasie przeszłym oznaczają czynność niedokończoną lub powtarzalną. Czasowniki dokonane oznaczają czynność zakończoną, której efekt – zmiana stanu – ma znaczenie większe niż ona sama. Sytuacje opisane w tekstach statutów i regulaminów odnoszą się zatem do przeszłej czynności, która nie została zakończona, lub czynności, która stała się faktem wpływającym na stan obecny: *Student, który zaliczył przedmiot przed sesją egzaminacyjną może ubiegać się o przystąpienie do egzaminu z tego przedmiotu w sesji zerowej²¹.*

Czasowniki niedokonane w czasie przeszłym często dotyczą kwestii związanych z niepowodzeniem w nauce lub różnego rodzaju uchybieniami organizacyjnymi; oznaczają czynności, które nie przyniosły oczekiwanego rezultatu. Czasowniki te są zwykle orzeczeniami w zdaniach podrzędnych, np.: *Student nie może ubiegać się o wpis warunkowy w przypadku gdy z przedmiotu kończącego się egzaminem, zdawał egzamin komisyjny (...) i otrzymał z tego egzaminu ocenę niedostateczną²²; W przypadku stwierdzenia różnic w ocenach (...), student zawiadamia nauczyciela akademickiego, który zaliczał przedmiot celem wyjaśnienia sprawy²³.* Formy *zdawał* i *zaliczał* w powyższych zdaniach dopuszczają interpretację nieudanej próby „zdawał, ale nie zdał”, „zaliczał, ale nie zaliczył”.

Proporcje czasowników w statutach i regulaminach są podobne – wynoszą ponad 4%. Najczęściej występują one w czasie terażniejszym: formy te są 26 razy liczniejsze niż czasowniki w czasie przyszłym i 39 razy – niż czasowniki w czasie przeszłym. W statutach stanowią 93% czasowników, w regulaminach –

¹⁷ Regulamin studiów w Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie, § 30, ust. 3.

¹⁸ Regulamin studiów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Koninie, § 14, ust. 2.

¹⁹ Statut Politechniki Poznańskiej, § 42, ust. 4.

²⁰ Statut Akademii Wychowania Fizycznego Józefa Piłsudskiego w Warszawie, § 43, ust. 5

²¹ Regulamin studiów w Akademii Obrony Narodowej, § 38, ust. 7.

²² Regulamin Studiów Akademii Sztuk Pięknych im. Władysława Strzemińskiego w Łodzi, § 21, ust. 2.

²³ Uniwersytet Technologiczno-Humanistyczny im. Kazimierza Pułaskiego w Radomiu, regulamin studiów, § 34, ust. 3.

96%; przewaga czasu teraźniejszego w każdym z rodzajów tekstów jest bardzo wyraźna.

Na tle powszechnego w tekstach prawnych czasownika niedokonanego w czasie teraźniejszym ciekawa jest funkcja czasownika dokonanego w czasie przyszłym. Określa on często dodatkowe okoliczności i uwarunkowania dotyczące sytuacji wyrażonych z wykorzystaniem czasownika niedokonanego, np.: *Student, który nie podda się badaniom, (...) nie może być dopuszczony do udziału w (...) zajęciach*²⁴.

Wypowiedzi z czasownikami dokonanymi w czasie przyszłym często określają zobowiązania uczelni wobec studentów i pracowników, np.: *Komisja poinformuje o swojej decyzji zainteresowanego nauczyciela (...)*²⁵; *Rada właściwego wydziału określi szczegółowe zasady organizowania i odbywania praktyk w Uczelni (...)*²⁶.

Czasowniki niedokonane w czasie przyszłym złożonym występują rzadko, zwykle w zdaniach podrzędnych, i oznaczają działania trwające dłuższy czas w przyszłości, np.: *Wydział może być utworzony, gdy w jego ramach będą prowadzone studia wyższe w zakresie co najmniej jednego kierunku (...)*²⁷.

WIELKIE LITERY W NAZWACH FUNKCJI

W analizowanych tekstach wyodrębniłam nie tylko różne zapisy rzeczowników: *rektor*, *prorektor*, *dziekan*, ale także rzeczownika *minister*, który w aktach prawnych jest wymieniany szczególnie często.

Okazało się, że nazwy urzędów sprawowanych w uczelniach wyższych i w jakikolwiek sposób związanych z funkcjonowaniem uczelni nie mają ustalonej pisowni.

Forma *minister* (652) jest trzykrotnie częściej spotykana niż *Minister* (250); *dziekan* (8803) jest formą dwa razy częstszą niż *Dziekan* (4863), *prorektor* (1653) – dziewięć razy częstszą niż *Prorektor* (183). Rzeczownik *rektor*, w analizowanych tekstach wystąpił prawie 10 tys. (9603) razy, *Rektor* natomiast – prawie 8,5 tys. (8481). Różnica w przypadku tej nazwy funkcji jest najmniejsza. Można więc przypuszczać, że rzeczownik ten jest traktowany w tekstach uczelnianych w szczególny sposób.

²⁴ Regulamin studiów w Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, § 8, ust. 3.

²⁵ Statut Akademii Wychowania Fizycznego i Sportu im. Jędrzeja Śniadeckiego w Gdańsku, § 64, ust. 5.

²⁶ Regulamin studiów Uniwersytetu Medycznego we Wrocławiu, § 28, ust. 7.

²⁷ Akademia Techniczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej, statut, § 13, ust. 2.

Nominalnie większa liczba nazw funkcji zapisywanych małymi literami nie oznacza, że jest to reguła obowiązująca w obu typach tekstów. W regulaminach nazwy te – z wyjątkiem *ministra* – są w większości traktowane jako własne.

SKRÓTY

Powołując się na określone akty prawne, uczelnie podają ich metryki. Zapisy skrótu wyrazu *numer* (*Nr*, *nr*²⁸) w aktach prawnych o randze ustawy różnią się między sobą, co może wynikać z braku jednoznacznego wzorca obowiązującego w polszczyźnie. Prawnicy, zgodnie z wytycznymi zawartymi w *Zasadach Techniki Prawodawczej* (ZTP)²⁹, opowiadają się za wielką literą, źródła językoznawcze – przeciwnie. Zdaniem językoznawców właściwy jest bowiem zapis zgodny z ogólną regułą. Wielka litera w skrócie *Nr* jest prawdopodobnie skutkiem przejęcia niemieckojęzycznych wzorców zapisu rzeczowników wielkimi literami po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r.³⁰ W aktach normatywnych tworzonych obecnie nie podaje się numeru, pozostawiono jedynie pozycję jako element jego opisu. W większości analizowanych tekstów nadal pozostaje jednak formuła obowiązująca przed 1 stycznia 2012 r. – z numerem³¹.

W wypadku opisu aktów prawnych rangi ustawy, ale także prawa stanowionego w uczelni sytuacja jest niemal wyrównana i skrót *Nr* występuje w ponad połowie przypadków. Różnica na korzyść wielkiej litery w regulaminach świadczy o pewnej ogólnej tendencji, tutaj odsetek użyć skrótu pisanego wielką literą wynosi 71%, w statutach natomiast jedynie 46,9%. Niejednakowe traktowanie skrótów w adresach aktów prawnych jest szczególnie widoczne w wypadku bliższego występowania skrótów *Nr* i *poz*.

Aż trzy warianty zapisu kolejnego skrótu: *DzU*, *Dz.U.*, *Dz. U.*, znalazły się w analizowanych tekstach. Opcja pierwsza, zalecana przez językoznawców, pojawia się tylko 15 razy, jedenastokrotnie częstszy jest skrót *Dz.U.* (163), ostatni natomiast: *Dz. U.* – występuje czterdzieści dwa razy częściej (636) niż wersja proponowana przez słowniki ortograficzne. Tutaj, podobnie jak w poprzednim

²⁸ Zob.: Rada Języka Polskiego, *Nr*, „Komunikaty Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk” 2002, nr 1, s. 15.

²⁹ Zasady techniki prawodawczej, § 158 pkt 7, *Dz.U.* z 2002 r., nr 100, poz. 908, zob.: Rada Języka Polskiego, *Opinia na temat przywoływania ustaw*, „Komunikaty Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk” 2004, nr 2, s. 41.

³⁰ Zob.: A. Piliszek, *Niekonsekwencje w języku prawnym i prawniczym*, (w:) A. Mróz, A. Niewiadomski, M. Pawelec (red.), *Prawo i język*, Warszawa 2009, s. 96.

³¹ Z 1 stycznia 2012 r. wydawca Dziennika Ustaw i Monitora Polskiego zaprzestał nadawania numerów w rocznikach wydawnictw urzędowych, pozostawił jedynie kolejne numery pozycji, <http://isap.sejm.gov.pl/> (dostęp: 29.04.2017 r.).

przypadku, wybór wersji wskazuje na preferowane źródło reguły. W Dziennikach Ustaw są obecne wersje druga lub trzecia (ze spacją lub bez niej), prawnicy zaś, respektując wolę prawodawcy, powielają te zapisy. Stosowanie tej zasady jest zgodne z tradycją prawniczą³².

Opracowane na potrzeby konstruowania aktów prawnych *Zasady techniki prawodawczej* nie precyzują kwestii liczby rzeczownika w przepisach, nie odnoszą się także do rodzaju rzeczownika czy czasu bądź aspektu czasownika i nie wyjaśniają zawłości semantycznych w użyciu tych kategorii. Mimo to można określić pewne standardy dotyczące konstruowania tekstów o charakterze prawnym: przewaga rodzaju męskiego, liczby pojedynczej i czasu teraźniejszego. W ZTP znalazły się za to wytyczne co do dokonywania segmentacji tekstu i zapisywania określonych skrótów. Zasady te są w ogromnej większości respektowane przez legislatorów, prawników i pracowników administracji, którzy powołują się na stosowne akty prawne. Warto byłoby w związku z tym opracować – będące skutkiem kompromisu między językoznawcami i prawnikami – ujednoczone reguły tworzenia tekstów prawnych z uwzględnieniem tych elementów, które mogą sprawiać trudności, a które nie znalazły się w zapisach ZTP.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Bielarczyk P., *Mężczyzna i kobieta jako adresaci norm prawnych w polskich aktach prawnych*, (w:) A. Mróz, A. Niewiadomski, M. Pawelec (red.), *Prawo, język, media*, Warszawa 2011
- Grzegorzczkova R., *Wprowadzenie do semantyki językoznawczej*, Warszawa 2014
- Łaziński M., *Liczba gramatyczna polskich rzeczowników osobowych a ich odniesienie*, (w:) T. Berger, M. Giger, S. Kurt, I. Mendoza (red.), *Von gramamtischen Kategorien und sprachlichen Weltbildern. Festschrift für Daniel Weiss zum 60. Geburtstag*, München–Wien 2009
- Malinowski A., *Polski język prawny. Wybrane zagadnienia*, Warszawa 2006
- Malinowski A., *Redagowanie tekstu prawnego. Wybrane wskazania logiczno-językowe*, Warszawa 2006
- Piliszek A., *Niekonsekwencje w języku prawnym i prawniczym*, (w:) A. Mróz, A. Niewiadomski, M. Pawelec (red.), *Prawo i język*, Warszawa 2009

Inne źródła

- Grundordnung der Universität Leipzig, <https://stura.uni-leipzig.de/doc/grundordnung-der-universitat-leipzig> (dostęp: 10.04.2017 r.)

³² A. Choduń, *Przywoływanie ustaw i rozporządzeń*, http://www.rjp.pan.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=751:przywoywanie-ustaw-i-rozporzdze&catid=44&Itemid=145 (dostęp: 22.04.2017 r.).

- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. nr 78, poz. 483, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, Dz.U. z 2018 r., poz. 1668, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 6 kwietnia 1990 r. o Policji, tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 161, z późn. zm.
- Ustawa z dnia 21 listopada 1967 r. o powszechnym obowiązku obrony Rzeczypospolitej Polskiej, tekst jedn. Dz.U. z 2019 r., poz. 1541, z późn. zm.
- Rada Języka Polskiego, *Nr*, „Komunikaty Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk” 2002, nr 1
- Rada Języka Polskiego, *Opinia na temat przywoływania ustaw*, „Komunikaty Rady Języka Polskiego przy Prezydium Polskiej Akademii Nauk” 2004, nr 2
- Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie „Zasad techniki prawodawczej” (tekst pierwotny Dz.U. nr 100, poz. 908, z późn. zm.)
- Statut der Universität Basel (Universitätsstatut), https://www.unibas.ch/dam/jcr:33d4651a-3238-46e8-8561-360a245bb34d/440_110_06.pdf (dostęp: 5.04.2017 r.).
- Uchwała Sądu Najwyższego z dnia 24 czerwca 1998 r., III ZP 14/98, OSNAPiUS 1998, nr 24, poz. 705
- University of Oxford, Statute I, Preliminary, 6.(1), www.ox.ac.uk (dostęp: 5.04.2017 r.)
- Wyrok TK z dnia 10 czerwca 2003 r., SK 37/02, <http://prawo.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20031091037> (dostęp: 10.04.2017 r.)

THE LANGUAGE OF ACTS OF INTERNAL LAW AS EXEMPLIFIED BY UNIVERSITY STATUTES AND REGULATIONS. SELECTED FORMS

Summary

Universities operate in a legal environment constituted by the external legal regulations, which – due to their universality – are not sufficient as they do not take into account the specific nature of schools. In order to make their activity coherent and well organised, universities create their own rules.

The material used by the author to analyze the language of the university internal law acts are the statutes and regulations posted on the websites of the universities supervised by the minister responsible for higher education in Poland.

Due to special nature of the analyzed material, its vocabulary is not very varied. A lot of space is occupied by elements typical for legal texts, such as function names or abbreviations used in the description of a legal act. The study included phenomena related to both word-formation and inflection, as well as orthography, i.e. the grammatical type and number of nouns, the tense of verbs, and the notation of certain forms characteristic of the university texts.

KEYWORDS

language, vocabulary, official texts, universities

SŁOWA KLUCZOWE

język, leksyka, teksty urzędowe, uczelnie wyższe